

Sahibkarlığın və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu

Beynəlxalq Özəl Sahibkarlıq Mərkəzinin (Vaşinqton, ABŞ)

dəstəyi ilə

AZƏRBAYCANDA SAHİBKARLIQ MÜHİTİNİN

YAXŞILAŞDIRILMASI ÜZRƏ

MİLLİ GÜNDƏLİK

(2012 - 2013-cü illər üçün)

İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz

1. İnstitusional islahatlar
2. Kiçik sahibkarlıq subyekti təsnifatının Avropa təsnifatına daha da yaxınlaşdırılması
3. Requlyator islahat
4. Vergi rejiminin yumşaldılması
5. Lisenziyalaşdırma sisteminin islahatı
6. Mülkiyyət hüququnun qeydiyyatı sisteminin təkmilləşdirilməsi
7. Məlumatlandırma sisteminin gücləndirilməsi
8. Tikintiyə icazənin alınması sisteminin islahatı
9. Kiçik sahibkarlıq infrastrukturunun inkişafı
10. Qaiməsiz ticarətin məhdudlaşdırılması
11. Yoxlamaların tənzimlənməsi
12. Qanunun aliliyinin və ədalətli mühakimənin təmin edilməsi
13. Xarici ticarət əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi
14. Sosial korporativ məsuliyyət: məcburiyyətdən könüllülüyə
15. Antiinhisar siyasətin gücləndirilməsi

ÖN SÖZ

Ölkədə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması bir çox dünya hökumətlərinin gündəlik qayğısıdır. ABŞ, Böyük Britaniya, Almaniya, Yaponiya, Fransa, Türkiyə və başqa ölkə hökumətlərinin yerli və xarici kapital üçün investisiyaların cazibəsini daim artırmaq məqsədi güdən təcrübəsindən bir çox misallar gətirmək olar. Bu və ya digər ölkənin inkişaf səviyyəsindən asılı olmayaraq belə siyasətə daim ehtiyac var. Azərbaycan da daxil olmaqla keçid ölkələrində kiçik biznes üçün mühitin yaxşılaşdırılması daim həm hökumətin, həm də ictimaiyyətin diqqətində olmalıdır.

1991-ci ildə ölkədə müstəqillik bərpa olunduqdan sonra özəl sahibkarlıq böyük sürətlə inkişaf etməyə başladı. Buna sovet təsərrüfat sistemindən bazar sistemə keçid siyasəti və hökumətin yeni qanunların qəbul olunması, bazar institutlarının yaradılması, makroiqtisadi sabitləşmə, xarici investisiyaların iqtisadiyyatın enerji və başqa sektorlarına geniş miqyasda cəlb edilməsi, kiçik və orta müəssisələrin özəlləşdirilməsi, torpaqların özəl mülkiyyətə verilməsi və s. üzrə həyata keçirdiyi proqramlar və tədbirlər səbəb olmuşdur.

2010-cu ilin sonuna ölkədə 207120 kiçik müəssisə var idi¹. Bunlardan 192588-i fiziki şəxslər – fərdi sahibkarlar olmuşlar. Ölkə üzrə əlavə dəyərdə kiçik sahibkarlıq subyektlərinin payı 2010-cu ildə 2.9% səviyyəsində olmuşdur². Lakin işləyənlərin orta illik sayında kiçik sahibkarlığın payı 6.7%-ə bərabər olmuşdur. 2010-cu ildə kiçik sahibkarlıq subyektlərinin dövryyəsi 3 milyard 835 milyon manatdan³ bir qədər çox olmuşdur. Bu subyektlərin yaratdığı əlavə dəyər isə 1 milyard 120 milyona bərabər olmuşdur. Qeyd edək ki, 2010-cu ildə kiçik sahibkarlıq subyektlərinin dövryyəsi 2009-cu ilə nisbətən 32% artmışdır.

Bütün bunlar ölkədə kiçik sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı qazanılmış uğurların əlamətidir. Bununla yanaşı, Dünya Bankı, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Beynəlxalq İqtisadi Forum, Frezer İqtisadiyyat İnstitutu, Heriteyc və beynəlxalq səviyyədə tanınmış başqa dünya institutları və konsaltinq təşkilatları, eləcə də Sahibkarlığın və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu kimi milli təşkilatların apardığı tədqiqatlar göstərir ki, Azərbaycanda biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması üçün bir çox işlər hələ görülməlidir. Bu səbəbdən Sahibkarlığın və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu (SBİİYF) Beynəlxalq Özəl Sahibkarlıq Mərkəzi (Center for International Private Enterprise – CIPE, Washington, USA) tərəfindən maliyyələşdirilən “İqtisadi islahatlar uğrunda dialoq” layihəsi çərçivəsində “Azərbaycanda Sahibkarlıq Mühitinin

¹ http://www.azstat.org/statinfo/industry/az/010_3.shtml#s3

² http://www.azstat.org/statinfo/industry/az/010_2.shtml#s2

³ Bu dövryyəyə ailə-kəndli təsərrüfatlarının məlumatları daxil edilməmişdir.

http://www.azstat.org/statinfo/industry/az/010_1.shtml#s1

Yaxşılaşdırılması üzrə Milli Gündəlik” (daha sonra qısa olaraq MG) adlı təkliflər toplusunun yeni redaksiyası hazırlanmışdır.

Qeyd edək ki, SBİİYF ilk MG-yi 2009-cu ildə hazırlamış və həm hökumətə, həm ictimaiyyətə 2009-cu ildə təqdim etmişdir⁴. Həmin gündəlikdə 14 istiqamət üzrə (institusional islahatlar, kiçik sahibkarlığa dair Avropa məfhumlarının tətbiqi, requlyator islahatlar, vergi rejiminin yumşaldılması, lisenziyalasdırma sistemində islahatların keçirilməsi, mülkiyyət hüququnun qeydiyyatı sisteminin təkmilləşdirilməsi və s.) biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün 53 təklif təqdim edilmişdir. Sonrakı 2009-2011 – ci illərdə hökumət tərəfindən sahibkarlığın inkişafına yönəlmiş bir sıra mühüm qərarlar qəbul edilmişdir (Prezident Fərman və Sərəncamları, Nazirlər Kabinetinin Qərarları) və 53 təklifdən 21-i qismən və ya tam şəkildə tətbiq edilmişdir. Hesab edirik ki, 53 təklifdən 21-i üzrə qərarların qəbul edilməsi həmin təkliflərin kifayət qədər əsaslı olmasının göstəricisidir. Lakin bu o demək deyil ki, bu təkliflər olmasaydı, qeyd edilən qərarlar qəbul edilməzdi.

Siyasətçilər, ictimai birliklər və medianın diqqətinə təqdim edilmiş hazırki MG 2012-ci ilin ikinci yarısı və 2013-cü illər perspektivində ölkədə sahibkarlıq fəaliyyəti şəraitinin daha da yaxşılaşdırılması üzrə əsas istiqamətlərin olduğu qısa ifadə olunmasına həsr edilib. Sənəddə təqdim edilən təkliflər hazırlanarkən SBİİYF 700 kiçik biznes nümayəndəsi arasında keçirilmiş sorğu, 20 biznesmenlə dərin müsahibələr daxil olmaqla tədqiqatlar aparmış, eləcə də Azərbaycanda biznes fəaliyyətini tənzimləyən bir sıra qanunlar və normativ aktlar təhlil olunmuşdur. Bundan əlavə, beynəlxalq institutların tövsiyələri, eləcə də keçid iqtisadiyyatlı bir sıra ölkələrin təcrübəsi təhlil olunmuşdur.

Bu sənəd dövlət qurumları üçün nəzərdə tutulmuşdur. Ona görə də o olduqca qısadır və ölkədə biznes mühitinin, həm də əsasən kiçik sahibkarlıq sahəsində təkmilləşdirilməsinin əsas istiqamətlərini göstərir. Bu islahatlar, sənəd müəlliflərinin fikrincə, müvafiq siyasi iradənin olduğu halda 2012-2013-cü illər ərzində tam həyata keçirilə bilər. Onlardan bəziləri isə çox qısa müddətdə - 1-2 ay ərzində həyata keçirilə bilər.

1. İNSTİTUSİONAL İSLAHATLAR

1.1. Kiçik Biznes üzrə Milli Agentliyin yaradılması məsələsi nəzərdən keçirilsin;

Kiçik biznesə yardım üzrə xüsusi dövlət agentliyinin yaradılması məqsədəuyğun görünür. Belə dövlət institutları (adları cox vaxt oxşar olmur) bir çox ölkələrdə (məsələn, ABŞ, Kanada, Rusiya, Çin və Çexiyada) mövcuddur. Onların əsas vəzifəsi özəl sahibkarlığın ən zəif sektoru olan kiçik biznes üzərində dövlət himayəsinin

⁴ www.edf.az

1.2. Kiçik Biznes üzrə Milli Ombudsman institutunun təsis edilməsi məsələsi nəzərdən keçirilsin

təmin edilməsidir. Bu institutlar öz ölkələrində kiçik biznesin inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına istiqamətlənib. Onlar qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi proseslərində təşəbbüslərlə çıxış edir, fəaliyyət göstərən və yaradılan bizneslərə məsləhətlər verir, kreditlərin alınmasına yardım edir, kiçik biznesi müdaxilələrdən müdafiə edir, kiçik biznesin inkişafı gedişatını və bu sahədə ortaya çıxan problemləri təhlil edir və s.

Kiçik biznes üzərində dövlət himayəsinin təmin edilməsinin digər istiqaməti Kiçik Biznes üzrə Dövlət və ya Milli Ombudsman İnstitutunun təsis edilməsidir. Belə institutlar (müxtəlif adda) məsələn, ABŞ, Polşa və b. ölkələrdə mövcuddur. Kiçik biznes üzrə Dövlət və ya Milli Ombudsman vəzifəsi ABŞ-da Kiçik Biznes Administrasiyası ilə yanaşı mövcuddur. Milli Ombudsmanın vəzifəsi kiçik biznesin maraqlarını həddən artıq ağır federal tənzimləmədən, nəzarətdən və mümkün cərimələrdən müdafiə etməkdir. Hər il Milli Ombudsman ABŞ Konqresinə xüsusi məruzə təqdim edir.

Ombudsman İnstitutu Avropa İttifaqında da fəaliyyət göstərir, sahibkarlar və onların assosiasiyaları Avropa qurumlarının pis idarəçiliyindən ziyan çəkəndə şikayətlə bura müraciət edə bilirlər.

2. KİÇİK SAHİBKARLIQ SUBYEKTİ TƏSNİFATININ AVROPA TƏSNİFATINA DAHA DA YAXINLAŞDIRILMASI

2.1. Təsnifat mikro, kiçik və orta sahibkarlığı əhatə etməlidir;

Biznesin kiçik kateqoriyasına aid edilməsi Azərbaycan Respublikasında Nazirlər Kabinetinin 18.12.2009 tarixli qərarı ilə tənzimlənir. Bu qərar öncəki qərara (20.04.2004 tarixli) nisbətən Avropada qəbul olunmuş meyarlara daha yaxın olsa da, hələ ki, Avropa Komissiyasının 2003-cü ildə Qərbi Avropa ölkələri iqtisadiyyatının KOS sektorunu təşkil edən mikro-, kiçik və orta müəssisələrin müəyyənləşdirilməsi üçün tətbiq edilən meyarlardan uzaqdır. Nəticədə Azərbaycanda kiçik sahibkarlığın inkişaf səviyyəsi və rolunu Avropa ölkələri ilə müqayisə etmək mümkün olmur. Bundan əlavə, milli məhsulun yaradılmasında, iş yerləri ilə təmin edilmədə və başqa göstəricilər üzrə kiçik biznesin rolu aşağı səviyyəli olur.

2.2. Sahələr prinsipi qaldırılmalıdır;

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Aİ iştirakçısı olan

2.3. Müvafiq illik dövriyyələr
bir qədər də artırılmalıdır

Ölkələrin iqtisadiyyatında baş verən dəyişiklikləri (qiymətlərin dəyişməsi, məhsuldarlığın artması) nəzərə almaq üçün müntəzəm olaraq adətən 4 ildə 1 dəfə meyarlara yenidən baxılır.

Avropa meyarlarına daha da yaxınlaşma Avropa ölkələrinin təcrübəsindən daha yaxşı istifadə etməyə imkan verəcək (vahid anlayışdan istifadə əsasında). Bundan başqa, ümumi anlayışların tətbiqi tək kiçik biznesin inkişafı yox, həm də onun ölkə iqtisadiyyatında rolu məsələlərində korrekt müqayisələr və təhlillər üçün imkan yaradacaq. Aİ tərəfindən KOS-u dəstəkləyən müxtəlif proqramların həyata keçirilməsini də nəzərə alaraq Azərbaycan tədricən bu proqramlara cəlb oluna bilər (Avropa Şərq Tərəfdaşlığı proqramı əsasında).

3. REQULYATOR İSLAHAT

3.1. Bütün maraqlı tərəflərin
(hökumət, sahibkarlar
assosiasiyaları) iştirakı və
ekspertlərin cəlbə ilə xüsusi
Komissiya yaradılmalıdır;

Biznesin normativ-hüquqi tənzimləmə sistemi bir çox ölkələrdə genişlənmə və mürəkkəbləşməyə meyl edir. Eyni zamanda bu da çox vaxt bir-birini təkrarlayan və hətta bir-birinə zidd olan normaların meydana çıxması ilə müşayiət olunur. Bu və ya digər normativ sənəd çox vaxt hansısa konkret problemin həlli ilə əlaqədar qəbul olunur. Bu zaman mövcud olan normativ aktlarla uyğunluq lazımi dərəcədə təhlil olunmur. Ona görə də ölkələr normativ-hüquqi islahatlar keçirir. Belə islahatların iki prinsipi məlumdur: 1) «aşağıdan yuxarı» prinsipi; 2) «gilyotin» prinsipi. Birinci halda “problemlə hüquqi normalar” aşkarlanır və aradan qaldırılır. Qalan hissə toxunulmamış qalır. Belə islahatlar ləng aparılır və kompleks xarakter daşıyır, belə ki, “aşağı”dan – bu və ya digər problemlərlə üzləşən biznesmen və ya məmurlardan gələn siqnallara əsaslanır. «Gilyotin» prinsipindən istifadə edərkən mövcud normativ aktların əənəvi legitimlik prezumpsiyası ləğv olunur, tədqiq olunan sahədə bütün normativ baza müəyyən olunmuş tarixdə qanuni qüvvəsini itirərək “kəsilib götürülür” və yalnız islahatlar keçirilən müddətdə zəruriliyi, qanuniliyi və bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə uyğunluğu sübut olunmuşlar saxlanılır.

3.2. Komissiyaya “qilyotin”
prinsipini əsas götürərək
müvafiq təkliflərin
hazırlanması tapşırılsın.
“Gilyotin” prinsipi tətbiq
edilərək sahibkarlıq
fəaliyyətini birbaşa və dolayı
tənzimləyən qanunvericilik
aktları və nomaları (hökumət

Ayrı-ayrı tədqiqatlar göstərir ki, Azərbaycanda normativ-hüquqi islahatların keçirilməsi zərurəti var. Lakin əvvəlcə hər sahədə mövcud normativ sənədlərin inventarlaşmasını

qurumlarının qərarları daxil olmaqla):

- *Qanuniliyi;*
- *Zəruriliyi;*
- *Bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə uyğunluğu;*
- *Dəqiqliyi;*
- *Təkrarsızlığı*

yoxlanmalıdır.

aparmaq lazımdır. İnventarlaşma konkret sahə məmurları və biznes-assosiasiyaları nümayəndələrindən yaradılmış xüsusi komissiyalar tərəfindən aparılmalıdır.

Qanunilik, Zərurilik, Bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə uyğunluq, Dəqiqlik və Təkrarsızlıq meyarlarına uyğun gəlməyən hüquqi normalar ya ləğv olunur, ya da belə uyğunluğun təmin edilməsi məqsədilə onlara düzəlişlər edilir. Göstərilən meyarlara uyğun olan hüquqi normalar yerli və xarici sahibkarlar və başqa vətəndaşlar üçün açıq olan tənzimləyici sənədlər reyestrinə daxil edilir. Reyestr bütün nazirliklərin veb-səhifələrində yerləşdirilir. Requlyator islahatların son müddəti tamam olanda reyestrə daxil edilməmiş sənədlər avtomatik olaraq qüvvədən düşür.

4. VERGİ REJİMİNİN YUMŞALDILMASI

4.1. Sadələşdirilmiş vergiödəmə sistemi üçün dövryyə limiti artırılсын;

Tədqiqatlar göstərir ki, bir çox kiçik müəssisələr və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər sadələşdirilmiş sistem üzrə vergi ödəmək imkanı verən hədd çərçivəsində qalmaq istəyərək real dövryyə həcmi gizlədirlər. Bu səbəbdən 3 il öncə Vergi Məcəlləsinə müvafiq dəyişikliklər edildi. Bununla belə, yenidən sadələşdirilmiş vergiödəmə sistemi üçün dövryyə həddini artırmaq məqsədəuyğun görünür.

4.2. Kiçik sahibkarlıq fəaliyyətinin ayrı-ayrı sahələrinə istiqamətləndirilmiş vergi bukletləri işlənib hazırlansın və böyük tirajla nəşr edilsin;

Vergi Məcəlləsi olduqca həcmli və mürəkkəb sənəddir. Onun sahibkarlıq fəaliyyətinin növləri və gəlir sahələri üzrə deyil (bu təbiidir), vergi növləri üzrə quruluşu (belə olmalıdır) kiçik sahibkarların bu sənədlə işləməsini çətinləşdirir. Biznesin bu və ya digər konkret sahəsində (pərakəndə və topdansa, ticarət, restoranlar, bərbərxanalar, kimyəvi təmizləmə, müxtəlif atelyelər və s.) işləyən sahibkarlara istiqamətlənmiş xüsusi vəsaitlərin işlənib hazırlanması və kütləvi tirajla nəşri vacibdir.

4.3. 2013-cü ildən başlayaraq kiçik və orta müəssisələrin vergiqoyulan mənfəətindən fəaliyyətlərinin genişlənməsinə çəkilən əsaslı xərclərin bir hissəsinin mənfəətə qoyulan vergi məbləğindən 20%-ə qədər çıxılmasına icazə verilsin.

KOS fəaliyyətinin genişlənməsinə əsaslı investisiya qoyuluşunu təşviq etmək üçün onların tam həcmdə və ya qismən hüquqi şəxslərin mənfəət vergisindən çıxılması arzuolunan hal olardı.

5. LİSENZİYALAŞDIRMA SİSTEMİNİN İSLAHATI:

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 oktyabr 2011-ci il tarixli Fərmanı əsasında hazırlanan «Lisensiyalar və icazələr haqqında» qanun layihəsinin qəbulu üçün Milli Məclisə təqdim edilməsi tezləşdirilməlidir. Qanun layihəsinin sahibkarlar assosiasiyaları və digər maraqlı tərəflərlə müzakirəsi unudulmamalıdır.

Keçmiş SSRİ məkanında yalnız Azərbaycanda sahibkarlıq fəaliyyətinə lisensiyaların verilməsi hələ ki qanunla tənzimlənmir. Təbii ki, belə vəziyyət sahibkarlığın inkişafı qarşısında müəyyən maneələrə səbəb olurdu. Məhz buna görə ölkə Prezidentinin 26.10.2011 tarixli fərmanı ilə müvafiq qanun layihəsinin hazırlanması tapşırılıb. Fərmanda qeyd edilir: “Eyni zamanda araşdırmalar göstərir ki, ölkədə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün müxtəlif dövlət orqanlarından çoxlu sayda icazə almaq tələb edilir. Bu isə, öz növbəsində, sahibkarlığın inkişafına, məşğulluğun artmasına və iqtisadiyyata investisiya qoyulduğu prosesinə mənfi təsir göstərir. Mövcud vəziyyətin yaxşılaşdırılması sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün tələb edilən xüsusi razılıq (lisensiya) və icazə sisteminin təkmilləşdirilməsini zəruri edir”. Fərmanda qanun layihəsinin hazırlanmasına 3 ay vaxt verilir. Fərmanda hazırlanacaq qanun layihəsində bir sıra meyarları nəzərə almaq da tapşırılır. Bu meyarlarla yanaşı aşağıdakı prinsiplərin tətbiqinin təmin edilməsi də çox vacibdir:

- 1) lisensiyalaşdırılan fəaliyyət növlərinin sayının zəruri minimum səviyyəsində olması;
- 2) lisensiyalar vahid mərkəzləşdirilmiş dövlət qurumu tərəfindən verilsin;
- 3) lisensiya almış sahibkarlıq fəaliyyəti subyektinin uyğun biznes sahəsində inhisarçı üstünlüklərə malik olmasına yol verilməsin;
- 4) lisensiyalaşdırma üzrə fəaliyyət müxtəlif orqanların başqa yoxlama və nəzarət fəaliyyəti növləri ilə əlaqələndirilsin;
- 5) lisensiya (əgər söhbət sırf fiskal lisensiyalaşdırmadan getmirsə, məsələn, kazino biznesi) üçün ödəniş minimum (xərclər səviyyəsində) səviyyədə, lisensiyanın təsir müddəti isə - fəaliyyət növündən asılı olaraq – müxtəlif səviyyələrdə, ağlabatan dərəcədə uzun (ən azı 5 il) müəyyənləşdirilsin;
- 6) lisensiyanın ləğv edilməsi üçün mötəbər əsaslar müəyyənləşdirilsin.

6. MÜLKİYYƏT HÜQUQUNUN QEYDİYYATI SİSTEMİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ

6.1. Mülkiyyət hüququnun qeydiyyatı üzrə bütün məsələləri tənzimləyən vahid qanun qəbul olunmalıdır;

6.2. Ölkə Prezidentinin 2011-ci il 23 may fərmanında qeyd edilən “vahid pəncərə” sistemi mülkiyyət hüquqlarının qeydiyyatı üçün tezliklə tətbiq edilməlidir.

Aparılmış tədqiqatlar göstərir ki, daşınmaz əmlak üzrə mülkiyyət hüququnun qeydiyyatı prosesi haqq qazandırılmayacaq dərəcədə çox vaxt aparır. Bu prosesdə adətən, bir sıra müxtəlif dövlət orqanlarına müraciət olunması və çoxlu sayda sənədlərin qeydiyyatdan keçirilməsi lazım gəlir. Araşdırmalar göstərir ki, fiziki və hüquqi şəxslərin öz hesablarına inşa etdirdikləri obyektlər üzrə mülkiyyət hüquqlarının qeydiyyatı prosesində tələb olunan sənədlərin bir çoxu artıqdır (həmin mülkiyyətçilərin tikintiyə rəsmi icazələrinin mövcud olmasına baxmayaraq). Belə ki, tələb olunan sənədlərin bəziləri dövlət orqanları tərəfindən verilmiş digər sənədlərin təsdiqini əks etdirir. Əlavə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, bu sahədə mövcud olan normativ sənədlər paketi hansı ardıcılıqla və hansı ünvanlara müraciət olunması barədə aydın təsəvvür yaratmır. Vətəndaşların müraciətlərinin hansısa konkret müddət ərzində təmin olunması məsələlərində dövlət orqanlarının vəzifələri aydın göstərilir.

7. MƏLUMATLANDIRMA SİSTEMİNİN GÜCLƏNDİRİLMƏSİ

7.1. Həftədə bir dəfə, şənbə günləri xüsusi ayrılmış saat ərzində dövlət televiziyası və dövlət radiosu ilə həmin həftə ərzində qəbul edilmiş bütün qərarlar və normativ aktlar haqqında elanlar verilsin və onlar şərh edilsin;

7.2. Dövlət vəsaitləri hesabına özəl konsaltinq

İnvestor üçün hökumətin bütün qərarları, qanunvericilikdə baş verən dəyişikliklər və onun biznesi üçün digər əhəmiyyətli məlumatlardan xəbərdar olmaq vacibdir. İnvestorun tam və vaxtında məlumat alması onun uğurunun təminatıdır. İnvestorun məlumatlılığı hər şeydən əvvəl dövlət orqanlarının bu işə verdiyi əhəmiyyətdən asılıdır. Bütün investorlar üçün məlumata əlçatanlıq bərabər təmin edilməlidir. Əks halda ayrı-ayrı məmurlar yarıqapalı informasiyadan şəxsi məqsədləri üçün istifadə etmək imkanı qazanır, sahibkarlar isə qeyri-rəsmi ödənişlərlə cəzalandırılırlar.

Məlumatlandırma problemini xüsusilə kiçik sahibkarlar yaşayır. Böyük şirkətlərdən fərqli olaraq onların informasiya xidmətləri yoxdur. Əksər halda kiçik sahibkar qanunvericilikdəki dəyişikliklər barədə məlumatı yoxlama gələndə əldə edir. Bu səbəbdən dövlət məlumatlandırma sisteminin təklif olunan yolla

qurumları (müvafiq tender yolu ilə) sahibkarlara pulsuz məsləhət vermək və onları məlumatlandırmaq üçün cəlb edilsin.

gücləndirilməsi ilk növbədə məhz kiçik sahibkarlar üçün çox vacibdir.

Hazırda kiçik sahibkarlar bu və ya digər məsələyə dair pulsuz məsləhəti İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin yerli strukturlarından əldə edə bilirlər. Lakin bu strukturların imkanları məhduddur. Pulsuz məsləhət xidmətlərinin genişləndirilməsi dövlət hesabına və özəl məsləhət şirkətlərinin cəlbı yolu ilə mümkündür.

8. TİKİNTİYƏ İCAZƏNİN ALINMASI SİSTEMİNİN İSLAHATI

8.1. Tikintiyə lazım olan icazələrin alınması sistemi sadələşdirilsin;

Hazırda tikintiyə icazələrin verilməsi ilə əlaqədar olan prosedurların Azərbaycanda sayı 30-dur! İcazənin alınmasına sərf olunan orta vaxt 212 günə bərabərdir. Bu rəqəmlər "Doing business in 2012" göstərilir. Azərbaycan tikintiyə icazələrin alınması göstəricisi üzrə 183 ölkə arasında 172-cidir. Halbuki, həmin təhlildə 10 göstərici üzrə Azərbaycanın tutduğu yer 66-dır. Bu mötəbər təhlildə Azərbaycanı geri atan göstərici məhz tikintiyə icazələrin verilməsidir!

8.2. "Vahid pəncərə" prinsipinə əsaslanan icazələrin alınması sistemi tətbiq edilsin.

Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin veb-səhifəsində təklif edilən "Elektron xidmət üzrə inzibati rəqlament"-də qeyd edilir ki, xidmət informativ xarakter daşıyır və qismən avtomatlaşdırılmışdır.

9. KİÇİK SAHİBKARLIQ İNFRASTRUKTURUNUN İNKİŞAFI

9.1. 3-5 regional mərkəzdə, məsələn: Gəncə, Sumqayıt, Lənkəran və Qubada biznes-inkubatorlar yaradılsın;

Tədqiqatların göstərdiyi kimi, kiçik biznesin inkişafına mane olan vacib problemlər sırasında iş yerinin icarə haqqı və kommunal xidmətləri xərclərinin yüksək olması durur. Biznes-inkubatorların yaradılması (xüsusilə rayonlarda) bu amillərin təsirini xeyli azaltmağa imkan verərdi. Belə ki, dövlət icarə qiymətlərini azalda və ya sahibkarları tamamilə bu xərclərdən azad edə bilərdi. Bundan əlavə, biznes-inkubatorlar işə təzə başlayan biznesmenlərin telefon əlaqəsi, Internet, katibə və başqa xidməti heyətin saxlanılması üzrə xərclərini azaltmağa imkan verir.

9.2. Bakı universitetlərindən birinin nəzdində texnoparkın yaradılması üzrə pilot layihə hazırlansın.

Kiçik biznes çox vaxt innovasiya texnologiyalarından faydalanır və hətta onların irəliyə aparılması və tətbiqində iştirak edir. İnnovasiya texnologiyaları dünyanın bir çox aparıcı ölkələrinin qayğısındadır. Avropada innovasiya mərkəzləri ötən əsrin 80-ci illərində yaradılmağa başlandı. Çox vaxt belə mərkəzlər istehsalla məşğul olan kiçik müəssisələr, elmi-tədqiqat strukturları (mərkəzlər, şirkətlər və s.), tədris müəssisəsi, sərgi meydanı və eləcə də xidmət strukturlarının (yaşayış məntəqəsi, anbarlar, mühafizə idarəsi və s.) ümumi ərazisində yerləşmiş konqlomeratı olan texnoparkların mərkəzi elementləri olur. Azərbaycanda texnoparkın pilot layihəsini işləyib hazırlamaq və tətbiq etmək məqsədəuyğun olardı.

10. QAİMƏSİZ TİCARƏTİN MƏHDUDLAŞDIRILMASI

10.1. Öncəki illərdə qəbul edilmiş qərarlar təzələnsin və sərtləşdirilsin;

Aparılan tədqiqatların göstərdiyi kimi, qaiməsiz (fakturasız) kommersiya fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasında sahibkarlıq fəaliyyəti subyektləri və məmurlar tərəfindən ən çox qanun pozuntusu hallarına səbəb olur. Eyni zamanda kommersiya fəaliyyətinin bir nöqtəsində yaranaraq o, bir çox başqa sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinə yayılaraq onları rüşvət tələb edən hökumət strukturları nümayəndələri üçün hədəfə çevirir. Ölkə hökuməti tərəfindən vaxtla qaiməsiz kommersiya fəaliyyətini qadağan edən bir sıra normativ aktlar qəbul olunmuşdu. Lakin bu qərarlar praktiki olaraq yerinə yetirilməmiş qalır. Sahibkarlar arasında aparılan sorğunun göstərdiyi kimi, qaiməsiz kommersiya fəaliyyəti tək ölkə sərhədində başlanmır, o həm də malın ölkə ərazisində istehsal olunduğu halda da baş verir. Hətta müxtəlif mallar istehsal edən bir sıra məşhur Azərbaycan şirkətləri də malların pərakəndə şəbəkəyə qaiməsiz ötürülməsindən bəzən istifadə edir. Mövcud normativ aktlara yenidən baxmaq və onların tələblərini kəskinləşdirmək, eləcə də fakturasız kommersiya fəaliyyətinə görə cəza tədbirlərini sərtləşdirmək vacib görünür.

10.2. Dövlət orqanları və ictimaiyyət nümayəndələrindən ibarət qarışıq komissiya yaradılsın və satılan mallara

Qaiməsiz satışlar ölkədə korrupsiyanın yüksək səviyyəsinin əsas amillərindən biri olmaqda davam edirsə, vaxtaşırı yoxlamalar üzrə kütləvi kampaniyalar keçirmək vacibdir. Bundan əlavə, qaiməsiz satış həcminin kəskin azalması ölkədə iqtisadiyyatın vəziyyəti haqqında statistik

sənədlərin yoxlanılması üzrə
bir neçə kütləvi
kampaniyalar keçirilsin.

məlumatların keyfiyyətini yüksəltməyə, büdcə gəlirlərini artırmağa, keyfiyyətsiz, o cümlədən insan sağlamlığı üçün təhlükəli malların satışı riskini azaltmağa imkan verərdi.

11. YOXLAMALARIN TƏNZİMLƏNMƏSİ

11.1. Azərbaycan
Respublikası Prezidentinin
15.02.2011 tarixli 383 sayılı
fərmanında qeyd edilən
“Sahibkarlıq sahəsində
aparılan yoxlamaların
tənzimlənməsi və
sahibkarların maraqlarının
müdafiəsi haqqında” qanun
layihəsinin qəbulu
tezləşdirilsin;

Yoxlamalar olmalıdır. Məsələn, ondadır ki, yoxlamalar hansı əsaslar və tezliklə və kim tərəfindən gerçəkləşdirilməlidir. Bu məsələləri sistemli şəkildə tənzimləyən qanunvericilik aktı hələ ki, Azərbaycanda yoxdur. Məhz bu səbəbdən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15.02.2011 tarixli 383 sayılı fərmanının qeyd edilən “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” qanun layihəsinin hazırlanması tapşırılmışdır. Qanun layihəsi Nazirlər Kabinrti tərəfindən hazırlanmalıdır. Qanun layihəsinin bütün maraqlı tərəflərlə (sahibkarlar assosiasiyaları, sahibkarlar, sahibkarlığın inkişafı məsələləri ilə məşğul olan ictimai birliklər, ayrı-ayrı mütəxəssislər) müzakirəsi olduqca vacibdir.

11.2. Yoxlamaların vahid
məlumat reyestrinin tətbiqi
səmərəliliyinin
qiymətləndirilməsi üçün
xüsusi komissiya yaradılsın.
Həmin komissiyanın
tərkibinə sahibkarlar
assosiasiyalarının
nümayəndələri də daxil
edilsin

Ümumiyyətlə, yoxlamaların tənzimlənməsi məqsədilə son iki ildə Azərbaycan Prezidenti tərəfindən iki mühüm fərman imzalanıb: 13.04.2010 və 15.02.2011 tarixli. Bu fərmanlarla yoxlamaların vahid məlumat reyestrində əks etdirilməsi tələb edilir. 2011-ci il mayın 1-dən bütün yoxlamalar Ədliyyə Nazirliyində aparılan yoxlamalar reyestrində qeyd edilir.

12. QANUNUN ALİLİYİNİN VƏ ƏDALƏTLİ MÜHAKİMƏNİN TƏMİN EDİLMƏSİ

12.1. Sahibkarlıq fəaliyyəti
sahəsinə dair işlərə baxılması
üçün andlılar
məhkəmələrinin tətbiq
edilməsi məsələsi nəzərdən

Əfsus ki, hakimlərin ədalətsizliyinə dair şikayətlər az deyil. İş adamlarının dediyinə görə, məhkəməni hələ də qanunçuluq deyil, güc qazanır. Azərbaycan qanunvericiliyində andlılar məhkəmələrinin yaradılması nəzərdə tutulur, lakin bu aktların icrası naməlum vaxta qədər dayandırılıb. Bununla belə, hazırda bütün işlərə

keçirilsin;

12.2. Ali Məhkəmə, İİN və sahibkarların ictimai birliklərindən ibarət komissiya təşkil edilərək, sahibkarların şikayətlərinə görə açılan məhkəmələrdə monitoring aparılsın.

andlılar məhkəmələrində baxılması mümkün olmasada, bəlkə də sahibkarlıq fəaliyyəti sahəsinə dair işlərə məhz andlılar məhkəmələrində baxılması mümkün ola bilər. Bu məsələnin hərtərəfli təhlili məqsədəuyğun görünür. Belə məhkəmələrdə andlılar qismində marağı olmayan sahibkarlar, sahibkarlar birliklərinin nümayəndələri, media mənsubları çıxış edə bilərdilər.

Sahibkarlıq fəaliyyəti sahəsinə dair işlərə məhkəmələrdə baxılmasının monitorinq məqsədi ilə Ali Məhkəmə, İqtisadi İnkişaf Nazirliyi və sahibkarların ictimai birliklərindən ibarət komissiyanın yaradılması da işin xeyrinə ola bilər.

13. XARİCİ TİCARƏT ƏMƏLİYYATLARININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ

13.1. Bu istiqamətdə atıla biləcək ən mühüm addım xarici ticarəti tənzimləyən qayda və rüsumlarda təkmilləşdirmələrin aparılması ola bilər: tələb olunan sənədlərin sayının azaldılması, onların hazırlanmasının sürətləndirilməsi, əməliyyatların dəyərinin və rüsumların azaldılması. Bu təkmilləşdirmələr Azərbaycanın tezliklə Dünya Ticarət Təkilatına daxil olmasının əsas şərtlərindəndir.

Azərbaycan Dünya Bankının "Doing Business in 2012" hesabatında xarici ticarət göstəricisinə görə 170-ci yerdədir (183 ölkə arasında). İxrac ilə əlaqədar tələb olunan sənədlərin sayı (8 sənəd), ixracın həyata keçirilməsinə sərf olunan günlərin sayı (38 gün), ixrac əməliyyatının sahibkar üçün maya dəyəri (bir konteyner = 2905 ABŞ dolları), idxal ilə əlaqədar tələb olunan sənədlərin sayı (10 sənəd), idxalın həyata keçirilməsinə sərf olunan günlərin sayı (42 gün), idxal əməliyyatının sahibkar üçün maya dəyəri (bir konteyner = 3405 ABŞ dolları) kimi göstəricilər Azərbaycandakı vəziyyətin bu cür bərbad qiymətləndirilməsinə səbəb olur. Yaxın qonşularımız olan Gürcüstan 54-cü yerdə, Ermənistan isə 104-cü yerdədir.

14. SOSIAL KORPORATİV MƏSULİYYƏT: MƏCBURİYYƏTDƏN KÖNÜLLÜLÜYƏ

14.1. Hökumət aşkar şəkildə iş adamlarına təklif etsin ki, bu cür fəaliyyətə məcbur edildikləri hallarda onlar xüsusi telefon xətti ilə bu barədə hökumətə xəbər versinlər;

14.2. Yerli icra hakimiyyət orqanlarına, sahibkarları məcburi surətdə ictimai əhəmiyyətli işlərin görülməsinə cəlb edilməsi qadağan olunsun;

14.3. İctimai fəaliyyəti könüllü surətdə icra edən iş adamlarının təşviq və təltif edilməsi haqqında müvafiq qərar qəbul edilsin.

Hakimiyyətin yerli (bəzən də mərkəzi) təşkilatları mütəmadi surətdə iş adamlarını müxtəlif ictimai işlər aparmağa məcbur edir (məsələn, məktəb təmiri, yol çəkmə, qaçqınlara yardım və s.). Sosial korporativ məsuliyyət müasir sahibkarlığın dəyərlərindən biridir. Lakin bu məsuliyyət könüllü surətdə reallaşmalıdır. Sahibkarı buna məcbur etmək olmaz. Onu yalnız təşviq etmək düzgündür. Məcburiyyət qarşısında qalan sahibkar bu gün nə edə bilər? Əksər halda heç nə. Yerli hakimiyyətlə münasibətləri pisləşdirməmək üçün sahibkar ona tapşırılan işləri yerinə yetirməyə çalışır.

Bəs vəziyyəti necə dəyişmək mümkündür? İlk növbədə müvafiq normativ sənədlə (qanun, fərman, sərəncam) mərkəzi və yerli icra orqanlarına sahibkarları ictimai xarakterli işlərin icrasına məcbur etmək qəti qadağan edilməlidir (yəni bu, dövlət siyasəti olmalıdır). Bu barədə məlumat geniş yayılmalıdır ki, hər bir sahibkar xəbərdar olsun. Bundan başqa, qaynar telefon xətti yaradılmalıdır ki, sahibkarlar icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən həmin qadağa pozularsa, bu barədə xəbər verə bilsinlər.

Sahibkarı ictimai əhəmiyyətli işlərin görülməsinə təşviq isə həm hökumət, həm də ictimaiyyət tərəfindən edilə bilər. Təbii ki, daha böyük imkanlara hökumət malikdir. Müvafiq təşviq mexanizmlərinin hazırlanması və tətbiqi aktual olaraq qalmaqdadır.

15. ANTIİNHİSAR SİYASƏTİN GÜCLƏNDİRİLMƏSİ

15.1. Rəqabət məcəlləsinin qəbul edilməsi tezləşdirilsin;

15.2. Müstəqil (Prezident və ya Milli Məclisin yanında) xüsusi antiinhisar institutu yaradılsın.

Hazırda dövlətin antiinhisar siyasəti 4 qanunla tənzimlənir. Lakin bu qanunlar artıq müasir tələblərə cavab vermədiklərinə görə hökumət tərəfindən Rəqabət Məcəlləsi hazırlanıb və Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim edilmişdir.

Rəqabət Məcəlləsinin qəbulu vacibdir, lakin bununla yanaşı müstəqil antiinhisar dövlət institutunun da yaradılması mühüm addım olar.